

Let op!

Aan dit geheimzinnige verhaal is een puzzel verbonden. Mogelijk win je ook het boek DE WILDWACHTER, dat op ons verzoek speciaal voor de Actie Pakistan Weer Groen wordt geschreven door Tim Maran (Uitgave Bigot en Van Rossum).
Lees de voorwaarden op bladzijde 32.

henk arends

Deze uitgave kwam tot stand door belangeloze samenwerking met

Prof. Dr. J.E. van Lohuizen-De Leeuw
Instituut voor Zuid Aziatische Archeologie
Marius Bruijn, g.v.n. - Lay-out
René L. Margiono-Productie

het
raadsel
van de
verdwenen
rhinoceros

het raadsel
van de
verdwenen rhinoceros

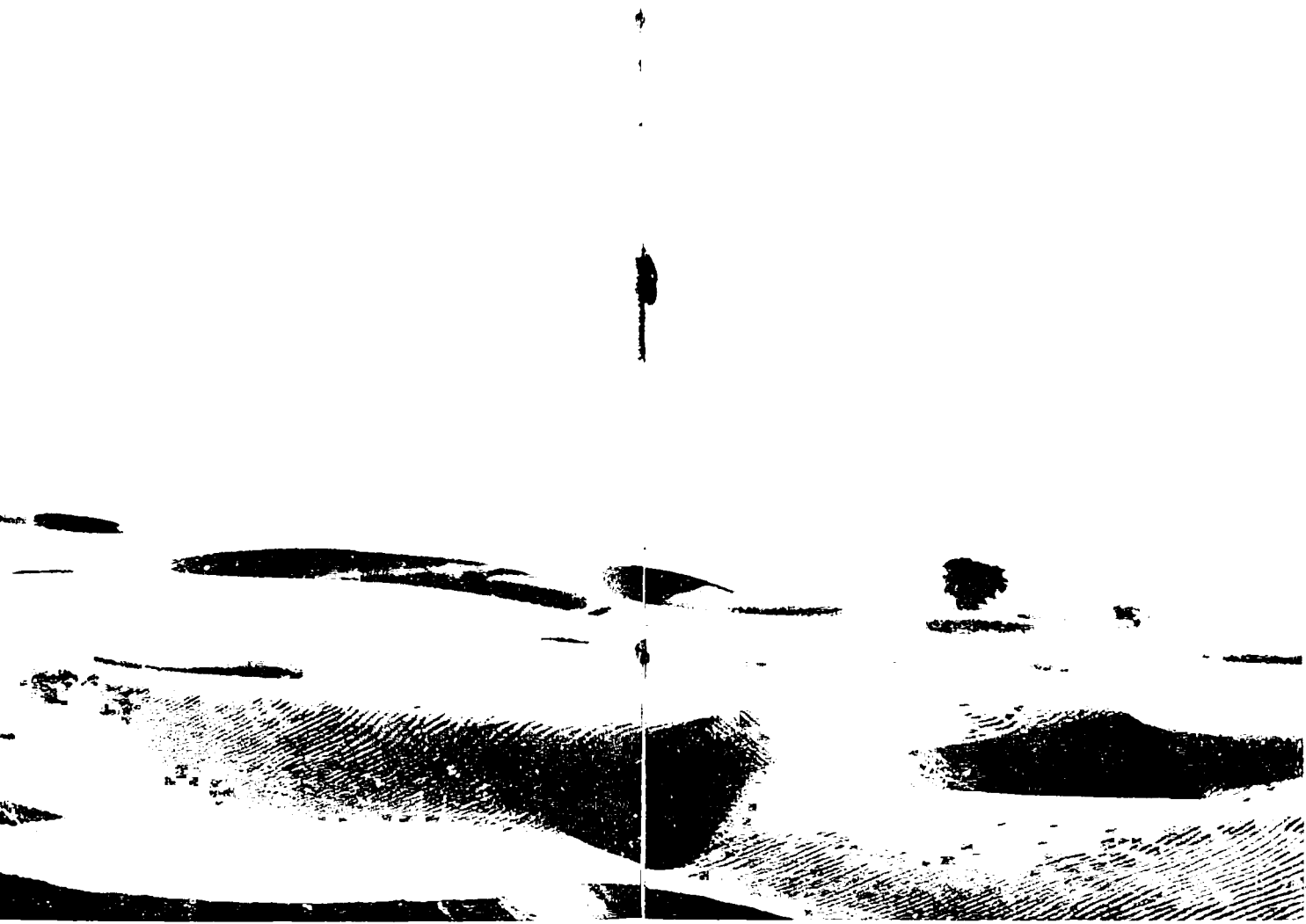
door henk arends

Uitgave World Wildlife Rangers 1970

in samenwerking met n.v. Billiton-van der Rijn.
Amsterdam

Dit verhaal vertelt over een opgegraven stad in W.-Pakistan, in het stroomgebied van de Indus. Archeologen zijn ook vandaag nog bezig om deze tussen 2500 en 1700 v. Chr. bloeiende stad aan de hand van opgravingen te reconstrueren. De plaats van de ruine-stad wordt tegenwoordig Mohenjo Daro genoemd.

Eigendoms- of familie-stempels spelen in dit verhaal, waarvan de personen gefantaseerd zijn, een grote rol. Een rol, die zich straks onder de jongens en meisjes in ons land zal voortzetten tot een tastbare werkelijkheid...

Afb. Potscherf
met berggeit.

„Kijk daar eens . . . kijk daar eens . . .”

De gezichten van de passagiers in het vliegtuig draaiden allemaal in de richting van het Nederlandse meisje, dat opgewonden naar buiten keek en riep: „Bert, kijk gauw naar beneden!”

Er zaten allemaal Pakistaanse passagiers in het vliegtuig en die spraken Urdu, en een enkele ook Engels. Nederlands hadden zij misschien nooit eerder horen spreken.

Naast het meisje zat een Nederlandse jongen en die keek direct door het vliegtuig-raampje omlaag.

„Dat lijkt een dambord, Lis.” zei de jongen, die Bert heette.

„Mohenjo Daro!” hoorden zij opeens zeggen. Ze keken om en zagen een Pakistaanse jongen staan. Hij lachte en zei: „I am Saliem.” Daarbij wees hij op zichzelf. Toen wees hij naar beneden en zei nog eens: „Mohenjo Daro.”

„Wilt u uw riemen vastmaken, we gaan landen op het vliegveld van Mohenjo Daro . . . Dank u.” klonk een stem in het Engels door de luidspreker.

„I am Bert.” riep de Nederlandse jongen boven het lawaai van de motoren uit. „And she is Lis.” waarbij hij op het meisje wees.

Als de machine geland is pakken de passagiers hun bagage en ook Liselotte en Bert zoeken hun spullen bij elkaar.

Nu kan hier even worden verteld waarom twee Nederlandse scholieren in een vliegtuig zaten, dat in Pakistan landde. Liselotte en Bert hadden ieder als prijs in een opstelwedstrijd een retourvlucht naar Pakistan gewonnen. Bert, die Ranger van het Wereld Natuur Fonds is, gaf de wens te kennen eens te mogen gaan kijken naar opgravingen in een gebied waar een paar duizend jaar geleden nog een rijke natuur bestond. Liselotte wilde graag eens winkels kijken in een grote stad in

dat verre, onbekende Pakistan. Haar wens ging in vervulling in Karachi.

En nu zijn ze samen op weg naar de opgegraven stad Mohenjo Daro. Het trof goed, dat een Nederlandse archeoloog daar juist een paar maanden werkzaam was. Hij, Karel van der Buis, kon het avontuurlijke tweetal dus ontvangen.

Met glinsterende ogen stonden Liselotte en Bert bovenaan de vliegtuigtrap. Ze zagen meteen hun tijdelijke gastheer staan, hij was de enige met een gek wit hoedje op dat moest 'm zijn. Met Saliem achter hen aan, daalden zij de trap af. Bij de begroeting was ook de vader van Saliem aanwezig. Onderweg naar het kamp waar de archeologen tijdelijk wonen, wordt er honderduit gesproken.

„Zegt u maar Lis,” zegt het meisje tegen Karel van der Buis, als deze vraagt hoe ze heet. „Dat is korter,” lacht ze.

De volgende morgen waren ze met z'n vieren: Lis, Bert, Saliem en Karel van der Buis, op weg naar het museum. De archeoloog begon alvast het een en ander te vertellen.

„De plaats, waar de Pakistaanse oudheidkundigen nu graven, wordt door de mensen uit deze streek Mohenjo Daro genoemd. Het moet vroeger, ruim 4000 jaar geleden, een flinke stad zijn geweest. De kleinere opgegraven voorwerpen zijn naar musea in Karachi en New Delhi gebracht. Maar in het museum hier is ook een heleboel te zien.”

„Komen hier dan wel mensen kijken?” vroeg Bert.

„O ja, heel wat,” zei mijnheer Van der Buis. „De meesten komen per trein, die stopt aan station Dokri, zowat 10 km hier vandaan. Anderen komen net als jullie met het vliegtuig uit Karachi. Die landen dan meteen hier. Het leuke is, dat je dan eerst de opgravingen

Afb.: Pauw op
aardewerk
geschilderd

land heeft nog maar bos, dat is nog minder dan Nederland en dat heeft al bijna niets." „Maar kan daar dan niets aan gedaan worden?" Bert wilde zich bij de treurige situatie niet neerleggen.

„Ze gaan er nu wat aan doen, maar ja, dat kost geld, veel geld en Pakistan is nog een jong land. Men is nog maar net begonnen met de opbouw van een moderne economie en veel geld is niet beschikbaar."

„Waarom staat Saliem toch maar steeds naar die ene steen te kijken?" wilde Lis weten en ze gingen ook kijken.

Het was zo'n platte steen, vlak van boven, maar met een paar kuiltjes erin.

Saliem wees erop en zei: „Dog or cat." Bert en Liselotte wisten wel dat dit betekende „Hond of kat."

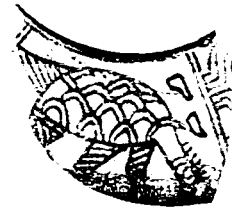
„Heel goed gezien," glimlachte Karel. „Kijk eens, eigenlijk erg leuk, hè? Dit zijn indrukken van poten van een kat die hard loopt en daaroverheen indrukken van poten van een hardlopende hond. De hond zat de kat achterna."

„Dat is meestal zo," zei Bert.

„Ja, maar je kunt het zien ook, weet je waarom?"

Ze wisten het niet en Karel vertelde: „De indrukken van de hondepoten zijn bovenop die van de kat gekomen, dus de kat liep het eerst over de tegel heen, toen die nog niet gebakken, dus week was."

Nadat hij het in het Engels aan Saliem had verteld, gingen ze kijken bij een vitrine met allemaal kleine voorwerpjes, zowat 2 of 3 cm in 't vierkant. Op elk voorwerpje stond een afbeelding: meestal een dier, en enkele schrifttekens. Die schrifttekens kunnen de geleerden nog steeds niet ontcijferen. Veel afbeeldingen van een soort koeien waren er bij en ze hoorden van hun gids, dat er in die tijd van ruim 4000 jaar geleden niet alleen gewone koeien waren, maar ook wilde koei-

Afb.: Miereneter
op potscherf.

en of buffels. Verder zagen ze de tijger, de krokodil, de olifant en ook antilopen en herten. Vissen waren er ook en op hun potten schilderden zij heel veel planten en bomen. De mensen van Mohenjo Daro schenen veel oog gehad te hebben voor de natuur. De natuur, die zij zelf vernietigden, zonder dat zij dat begrepen.

Bert en Lis en ook Saliem raakten niet uitgekoken op die leuke voorwerpjes. Karel legde uit, dat dit een soort eigendomsstempels waren of „zegels" zoals ze genoemd worden. Iemand wilde b.v. een zak graan naar een ander laten brengen en sloot die dan met een stevig touw. Op dat touw legde hij dan een stuk klei en in die klei drukte hij zijn eigen stempel. Alleen de afzender had dat stempel en niemand anders. Iedereen had misschien wel zo'n soort stempel, maar dan met weer een andere voorstelling.

„In Mohenjo Daro zijn er zeker 1200 gevonden," vervolgde Karel zijn verhaal. „Aan de achterkant zit vaak een knobbel met een gat en daardoor liep waarschijnlijk een koord. Op die manier konden zij hun stempel om de hals hangen en niet verliezen."

„Dus ze stopten het niet in hun binnenzak!" Dat was een grap van Bert, maar Lis riep: „Sufferd, ze hadden toen toch nog helemaal geen kleren."

Dat moest Van der Buis even rechtzetten. „Dat hadden ze wel, kijk maar naar dat beeld hier en bovendien hebben we resten gevonden van katoen, die ouder waren dan de oudste katoen uit Egypte."

„Maar deze heeft toch geen kleren," riep Lis opeens triomfantelijk.

Ze stond voor een beeldje van een meisje, dat tientallen armbanden droeg, zodat haar hele arm, van boven tot beneden, ermee vol zat.

„Ja, dit was waarschijnlijk een danseresje,"

merkte Van der Buis op, die bij andere vitrines stond. Daarin lagen scherven van aarden potten.

„Pottenbakken konden ze ook al,” zei het meisje verbaasd. „en wat staat daar allemaal op?”

Planten en bloemen, en ook weer veel dieren. Ze zagen weer allerlei antilopen en herten, vogels en een soort schildpad op hoge poten. Dat bleek een miereneter te zijn.

„Leefden die dieren allemaal hier?” vroeg Bert, terwijl hij een prachtig geschilderde pauw nauwkeurig bekeek.

„O nog veel meer,” mijnheer Van der Buis stond weer bij een andere vitrine. „Kijk, hoe vind je dat?” Ze zagen een duifje van gebakken klei op wieltes en nog andere kleine beeldjes. Er stond ook een karretje bij met twee ossen ervoor.

„Het kan speelgoed geweest zijn, vierduizend jaar oud!”

„Papegaaien hadden ze hier ook. Er werden vogels in kooitjes gehouden, toen al. Die kooitjes zijn ook gevonden. Verder nog hazen, apen... kijk, een beeldje van een aapje.” En Lis wees in een andere vitrine: „In die bossen, die nu allemaal weg zijn, waren zelfs eekhoornjes. Wat een enig beeldje!” „Kom,” zei Karel, „we laten het verleden even rusten en gaan in het kamp een hap eten halen.”

Buiten gekomen knipperden ze tegen het felle zonlicht en keken nog eens naar die dorre zandvlakte met alleen hier en daar wat struikgewas. Ook hier zouden vroeger wel bossen zijn geweest en de vruchtbare akkers, die al de mensen uit de stad van graan moesten voorzien. Nu was alles uitgedroogd.

Bert dacht bij zichzelf, dat daar toch wat aan gedaan zou moeten worden. Peinzend staarde hij een grote vogel na, waarschijnlijk een gier.

’s Middags trok het viertal naar een grote heuvel. Karel wist waar hij naar toe ging, maar de rest vroeg zich af, wat daar wel te zien zou zijn. Uit de verte leek het niet veel anders dan een hoop bruinrode grond.

Toen ze boven kwamen zagen ze dat de heuvel verschillende toppen had, hoge en lage en overal zag je resten van muren. De archeoloog vertelde over de gebouwen, die

4000 jaar geleden op deze heuvel stonden. Dit deel van de stad was door muren en verdedigingstorens omgeven.

„Van hieruit werd waarschijnlijk de stad geregeerd en ook de omgeving, waar boeren woonden. Die verbouwden graan en katoen – katoen is nog steeds een belangrijk uitvoerprodukt van Pakistan – en ook hielden zij koeien.

Dat graan moesten zij gedeeltelijk inleveren, zo denken de oudheidkundigen tenminste, als een soort belasting. Waarschijnlijk daar, in die open hof met muren er omheen. Dan werd het opgeslagen in een reusachtig grote voorraadschuur. Die was heel knap gebouwd met sleuven erin voor de luchtverversing; de fundamenten van baksteen liggen er nog.”

Bert keek naar de kale vlakte en zei: „Maar het is nu alles droog en dor rondom de stad, hoe konden er dan vroeger akkers zijn?”

„De wortels van de bomen en struiken hielden de grond vast en de grond hield het regenwater vast. Nadat de bossen waren omgehakt verdween de grond en liep het water meteen weg. Dat heet met een vreemd woord erosie.”

De archeoloog had zich blijkbaar grondig verdiept in klimaat en landschap van de streek, dat hij dat zo vertellen kon. Toen ging hij weer verder over de heuvel, waarop zij stonden en zei:

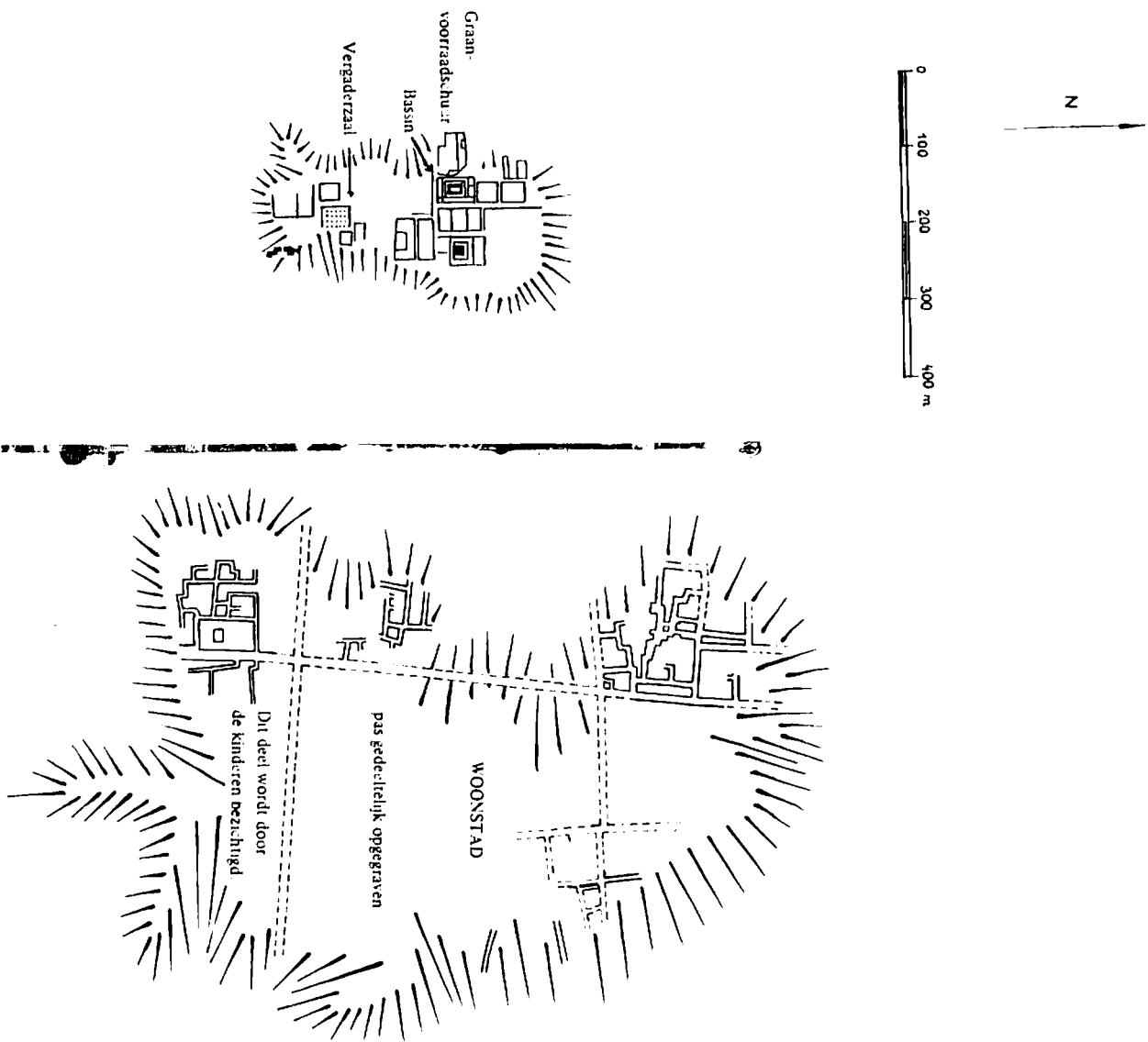
„Verderop is nog een groot gebouw en dat had iets met godsdienst te maken. Daarin waren veel kamers en gangen. In het midden een bassin met aan weerskanten trappen, zodat je in dat bassin kon afdalen. Het water kon eruit weglopen door een hoge smalle gang. Het lijkt wel een zwembad, maar het zal een betekenis voor het geloof hebben gehad. Nog iets verder lag een gebouw met een grote zaal, misschien een vergaderzaal.”

Toen ze alles gezien hadden besloten ze naar beneden te gaan. Even verderop lag nog een heuvel waar ze nu heengingen.

„Jullie hebben vanuit het vliegtuig de stad van bovenaf kunnen zien, nu gaan wij er rondwandelen. We kunnen niet alles bekijken, daarvoor is het te uitgebreid, maar we gaan naar de wijken die in het zuidwesten liggen.”

Onderweg spraken zij erover, hoe wonderlijk

Complete plattegrond van Mohenjo-Daro

Afb.: Aardewerk
duifje op wieltjes.
Kinderspeelgoed?

het was, dat de archeologen dit allemaal ontdekt hadden als een stuk historie dat je kon aanraken. Van der Buis zei, dat dit nog lang niet alles was.

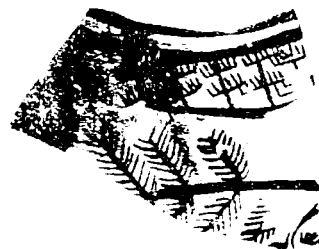
Er waren twee flinke steden gevonden: Mohenjo Daro, waar zij nu waren, was de ene en de andere werd nu Harappa genoemd. Nog wel 60 kleinere plaatsen had men gevonden. Een paar jaar geleden nog maar was er weer een stad ontdekt, die Kalibangan genoemd wordt. En dan was er een havenstad tevoorschijn gekomen: Lothal zegt men nu – de naam van 4000 jaar geleden is immers niet bekend – en in Lothal is een dok, dat sluisen had. Ze moesten wel begrijpen, dat al die plaatsen misschien niet tegelijk bestaan hadden, en dat de ene stad ontstond bovenop een andere. De mensen hadden hier duizend jaar achtereen steden en dorpen gesticht, huizen gebouwd en handel gedreven.

De jonge onderzoekers wilden weten hoe groot het „land” geweest was van dat volk uit dat verre verleden. Ze hoorden, dat het een gebied betrof in de vorm van een driehoek waarvan elke zijde ruim 1000 km lang was, dat is zowat 10 x de afstand Amsterdam - Nijmegen.

„Wat zou er toen in Nederland zijn geweest?” vroeg Lis zich af. „Vast niet zulke steden . . .”

„Daar is een boek over, ik heb het.” zei Bert. „Esk en de Strijders met de Stenen Bijlen.”

„Dat boek heb ik ook gelezen, al is het voor de jeugd bedoeld.” zei Van der Buis. „En weet je wat zo merkwaardig is? Diezelfde Strijders met Bijlen zijn ook hier gekomen en misschien hebben zij er aan meegewerkt, dat deze steden zijn ondergegaan. Die Strijders zijn hier blijven wonen en hebben zich vermengd met de bevolking van deze streek. Daardoor lijken sommige van de talen hier, zoals het Hindi, nog een klein beetje op het

Afb.: Scherf met
afbeelding van
planten en vogel.

Nederlands en andere Europese talen.

Bert en Lis stonden pat. Daar hadden ze nog nooit van gehoord. Ook Saliem hoorde het voor het eerst. „We are brothers.” lachte hij. „Maar de Strijders hebben toch hier die steden vernield?” vroeg Lis.

„Dat is helemaal niet zeker, misschien wel, misschien niet. Het kunnen ook de overstromingen geweest zijn van de rivier, die je daar ziet stromen. Het is de Sindh, die wij in Europa de Indus noemen. Daarom spreekt men wel van ‚De Beschaving van het Indusgebied’ als men het over Mohenjo Daro heeft. Er zijn ook veranderingen in bodem en klimaat geweest waardoor de beschaving kan zijn ondergegaan. Eerlijk gezegd begrijp ik daar niet alles van, ik ben tenslotte archeoloog en geen geoloog.”

Ondertussen waren ze in de „stad” aangekomen. Het bleek nog een hele oppervlakte met meer dan een kilometer afstand van de ene kant naar de andere. Ze moesten heel wat afsjouwven achter hun gids aan, die steeds enthousiaster werd en van allerlei aanwees.

Zo kwamen ze langs de resten van een gebouw, waar je via een trap of bordes naar binnen ging. Er waren brede ruimten in. In een van de kamers waren ronde uithollingen. „Zo iets heb ik gezien in Marokko, toen wij daar laatst met vakantie waren.” riep Bert verbaasd. „Dat waren putten waar de wolveners hun wol in kleurden. Deden die mensen dat hier vroeger ook?”

„Dat zou best eens het geval kunnen zijn.” antwoordde Van der Buis. „Er zijn archeologen, die dat ook denken. Dat heb je heel goed gezien. Bert. Maar anderen hebben niet dezelfde mening; die noemen het hier een restaurant of catetaria. In die putten hebben aardewerk potten gestaan. Die hadden een

punt van onderen of waren bolvormig en konden daardoor niet gewoon op een platte vloer staan. Men maakte dus putten in de grond, waar die potten met de onderkant in pasten."

„En in die potten zat soep?" vroeg Lis.

„Soep, dat kan, maar pap is ook heel goed mogelijk, of..." Karel dacht even na, "... of bier, dat hebben ze vast gehad. Koffie en thee natuurlijk niet."

Ze kwamen langs een soort ronde toren.

„Waar is die toren voor?" vroegen Bert en Liselotte tegelijk. „Of is dat een schoorsteen?"

„Luister nu heel goed, het zit zo: In die honderden jaren, dat die stad bestond, vervielen de huizen op den duur. Op de resten werden dan weer nieuwe huizen gebouwd. Zo kwam de stad steeds hoger te liggen. Dat kwam goed van pas, want doordat er vaak overstromingen waren liep de boel wel eens onder en dan wil je steeds hoger gaan wonen. Dat hebben wij in Nederland ook gedaan, weet je waar?"

Even dachten ze goed na. Toen riep Bert: „De terpen" en tegelijk riep Liselotte: „De wierden."

„Allebei goed," lachte de archeoloog. „Want terpen en wierden zijn verschillende namen voor hetzelfde. Je zou kunnen zeggen: woonheuvels."

„Maar hoe zit het dan met die schoorsteen?"

„Wacht nu even en luister. De mensen, die het laatst kwamen woonden dus als het ware helemaal bovenop. Die maakten een waterput, meters de diepte in. Dan komen 4000 jaar later archeologen en die gaan graven en graven. Maar de stenen van die put laten ze staan. Zij komen op de hoogte – of diepte – waar de eerder gekomen mensen vroeger woonden en dan zie je vanuit de diepte die put staan als een schoorsteen."

„Tot hoe diep kun je wel doorgaan met graven?"

„Wij kunnen nu niet dieper meer komen, want dan kom je in water terecht, maar dat is al heel diep."

„Er zit dus water, diep in de grond?"

„Jazeker, als je maar diep genoeg graaft of boort."

„Maar als de omgeving dan nu zo droog is,

waarom maken ze dan niet meteen overa diepe waterputten?" vroeg Bert zich af.

Ze liepen weer verder. Door brede straten meer dan tien meter van de huizen aan de ene kant tot aan de andere kant. En ook door smalle straatjes, die daar op uit kwamen en maar drie tot vijf meter breed waren. Alle straten stonden rechthoekig op elkaar en ze hoorden, dat die oude stads-architecten de hele stad van te voren zo bedacht hadden. Door sommige straten liepen riolen en het vuile water uit de huizen kwam daar via leidingen in terecht. Karel vertelde, dat er een soort stadsreiniging geweest moet zijn en dat putjesscheppers die riolen schoon hielden. De rommel smeten ze er gewoon naast en die ligt er nu soms nog.

Op de hoeken van de belangrijkste straten waren kleine kamertjes en daar hadden waarschijnlijk nachtwachten in gezeten, zoals men dat nu nog kent in Pakistan.

Verder zagen ze ovens voor het bakken van aardewerk en ovens voor het bakken van brood.

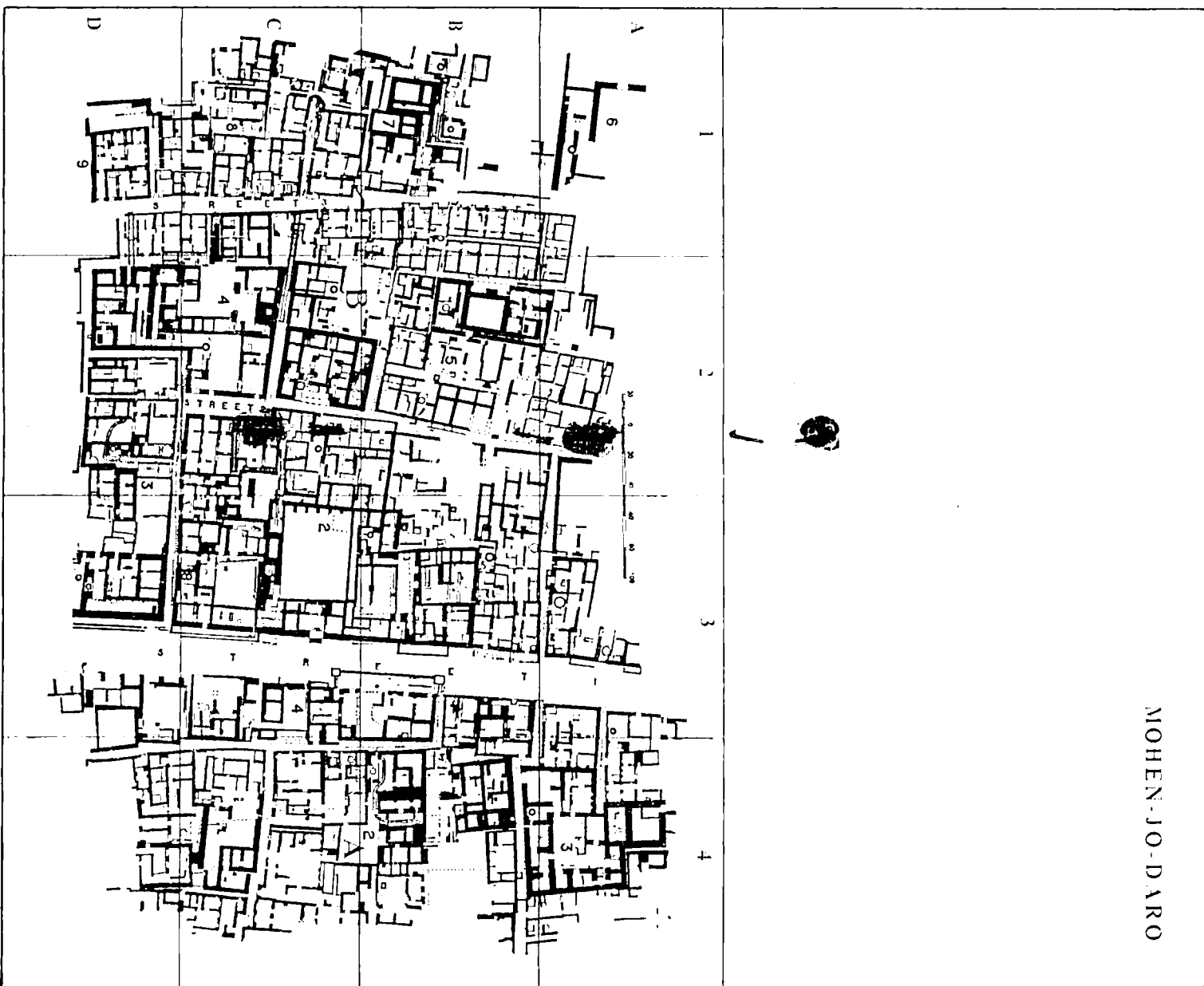
Juist, toen Lis met een diepe zucht voorstelde om even te rusten, zagen ze, toen ze een hoek omsloegen, Pakistani bezig met graafwerk. Ze werkten in een wijde put en brachten kleine mandjes naar boven, waarin de uitgegraven aarde zat. De inhoud van elk mandje werd op de grond uitgestort en zorgvuldig doorzocht. Er zaten vaak potscherven in en soms stukjes van andere voorwerpen. Een archeoloog zat er op een stoeltje bij en bekeek alle vondsten. Op elke vondst, scherf of wat dan ook, werd een nummer aangebracht en datzelfde nummer schreef een ander in een groot boek. Achter het nummer werd precies opgeschreven waar en wanneer de vondst aan het licht was gekomen. Eén van die twee Pakistaanse archeologen was Saliems vader.

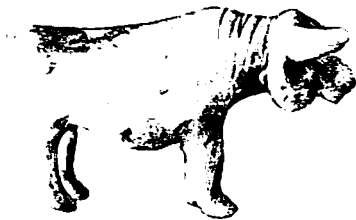
Hij ging met zijn collega net even pauzeren en een kop thee drinken.

„Die gewoonte van thee-drinken hebben wij overgehouden uit de tijd, dat de Engelsen hier de baas waren," zei hij verontschuldigend en hij bood de bezoekers ook thee aan. „Kom aan, wij gaan maar weer eens verder met het werk," zei mijnheer Dara, toen alles op was.

Zijn collega was inmiddels in een opgewon-

Dit is het deel van de stad, dat door de kinderen bezichtigd wordt, maar nu vergroot en met alle straten en huizen crop; op deze kaart moet je uitzoeken in welk vak het huis van bladzijde 20 staat. Als je het weet, invullen op de antwoordkaart

Afb. Aardewerk
beeldje van rund.

den gesprek gewikkeld met de voorman van de gravers in de put. Toen sprak hij lang met mijnheer Dara en ze begonnen op de grond naar iets te zoeken.

„Wat is er toch?” vroeg Van der Buis. Hij luisterde aandachtig naar wat hem verteld werd en keek heel verbaasd en ook een beetje bezorgd. Aan Bert en Liselotte vertelde hij, dat de voorman boven was gekomen met een stempel, dat hij juist had gevonden. Het was zo'n eigendoms-stempel, waarvan zij een aantal in het museum gezien hadden. Omdat men juist aan het thee-drinken geweest was, had hij de vondst maar even op de grond gelegd, in een stuk papier en nu was het opeens verdwenen, met papier en al.

„Wat gek,” vond Liselotte.

„Het ergste is, dat er een dier op stond, dat hij nog nooit had gezien,” vertelde Karel met een bezorgd gezicht. „Dat is erg vervelend voor de twee archeologen hier, want die zijn verantwoordelijk.”

Iedereen sprak tegelijk en opgewonden. Nog niet zo lang geleden was er een beetje regen gevallen, maar nu was de middag-hitte al weer drukkend en maakte de mensen prikkelbaar. Maar spoedig keerde de kalmte terug en Saliem's vader vroeg iedereen te helpen zoeken. Het stempel zou dan vast en zeker tevoorschijn moeten komen.

Saliem had de bijzonderheden, die zijn vader vertelde, goed op zich laten inwerken. Hij begon ook te zoeken.

Opeens trok hij zijn Nederlandse vriendjes aan de arm mee.

„This way, please” — deze kant op —, zei hij beleefd. Nieuwsgierig liepen ze met hem mee.

Langzaam, steeds naar de grond kijkend, liep Saliem een straat door en nog een en weer een . . .

Toen ging hij een huis binnen. Het was leeg

Afb. Beschilde-
ringen van potten.
Links: vogel en
aapje, rechts:
boom en antilope.

en ze schrokken even toen een magere hond tussen hun benen door wegluchtte.

Lis stootte Bert aan: „Wat zoekt-ie hier nou? Dat ding kan toch geen pootjes gekregen hebben? Vraag jij het eens, jouw Engels is beter!”

Bert haalde zijn schouders op. „Ach, wacht nog even. Hij weet best wat hij wil . . .”

Saliem was naar een hoek gelopen. „Look” — kijk — zei hij opgewekt.

Bert en Lis kwamen kijken en zagen een stuk papier. Voorzichtig raapte Saliem het op, vouwde het open en . . . ja, dat was een stempel. Ze bekeken het kleine voorwerpje goed.

Inderdaad, er stond een vreemd dier op, een dier, dat de voorman van de gravers niet kende.

„Het lijkt wel een neushoorn,” zei Lis.

„Een neushoorn of rhinoceros, hè wat is dat nou in het Engels?” mompelde Bert.

„Yes, rhinoceros,” zei Saliem, die het dier scheen te kennen. „Here, in Pakistan, no rhinoceros now,” vertelde hij.

„Hij zegt, dat er nu in Pakistan geen rhinocerosen meer zijn,” verklaarde Bert aan Lis. „Zeker uitgestorven, net als die tijger, die krokodil, die olifant, die wij gezien hebben op de stempels in het museum.”

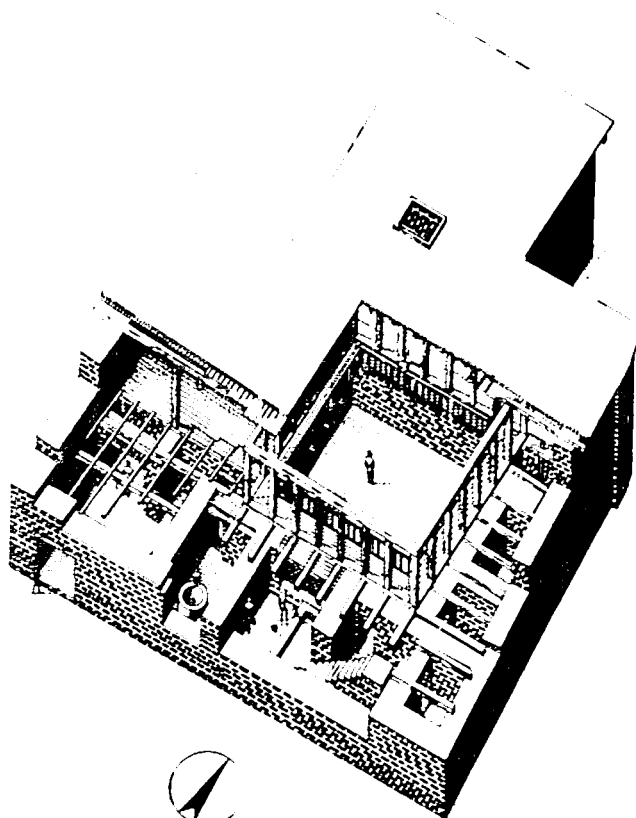
„En de miereneter . . .” vulde Lis aan. „Hoe zou dat komen?”

„Je ziet toch hoe droog alles hier is?”

„Maar ze kunnen toch van die diepe waterputten maken, net als die gekke schoorsteen, die wij gezien hebben?” Dat was een goede opmerking van Lis. „Dan komt er water, en dan gaan er weer planten en bomen groeien en dan kunnen die dieren hier ook weer leven.”

Eigenlijk moesten ze zo snel mogelijk terug naar Saliem's vader en de anderen. Maar ze konden de verleiding niet weerstaan om toch even het huis te bekijken, waar het stempel

Dit is het huis waar Saliem de verdwenen rhinoceros-bidri terugvond. Dit is het huis van de puzzel, let goed op de vorm ervan.

5 0 10 20 30 40 50 60 meters

terug gevonden was. Het was natuurlijk niet helemaal gaaf meer, maar je kon toch nog een heleboel herkennen. Ze vonden een kamertje met een waterput en ook een badkamer, heel netjes met gladde stenen. In het midden van het huis was een grote, vierkante ruimte, waarschijnlijk een binnenplaats.

Ze gingen nu maar vlug terug naar de anderen. Er werd al naar hen uitgekeken.

„Waar waren jullie opeens?” vroeg Karel van der Buis. Saliem had ondertussen het teruggevonden stempel aan zijn vader gegeven en vertelde er een en ander bij. Mijnheer Dara keek heel verbaasd. Daarna vertelde hij het weer aan Van der Buis, die het voor Bert en Lis vertaalde.

Het kwam hierop neer.

Omdat er die ochtend regen was gevallen had Saliem in de nog vochtige grond indrukken gezien van poten.

Dat viel hem eigenlijk op, omdat die indrukken, die hij had gezien in de baksteen in het museum. Het had hem aan het denken gezet: indrukken van hondepoten in de vochtige grond, dat waren dus verse sporen. Het stempel had in papier gezeten, waarin iets eetbaars, vlees of zo, verpakt geweest was, een deel van de maaltijd van een van de gravers. Een slimme hond had het lekker ruikende papier in zijn bek genomen, denkende dat er iets eetbaars in zat en was ermee vandoor gegaan naar een veilig plaatsje om het in alle rust te kunnen opeten. Saliem was de sporen van de hond gevolgd en daarom had hij zo aandachtig naar de grond lopen kijken. Hij stond er een beetje verlegen lachend bij, toen Karel het verhaal vertaalde.

Nu de schrik was veranderd in opluchting kwam Bert met de vraag wat voor een huis ze waren binnengegaan.

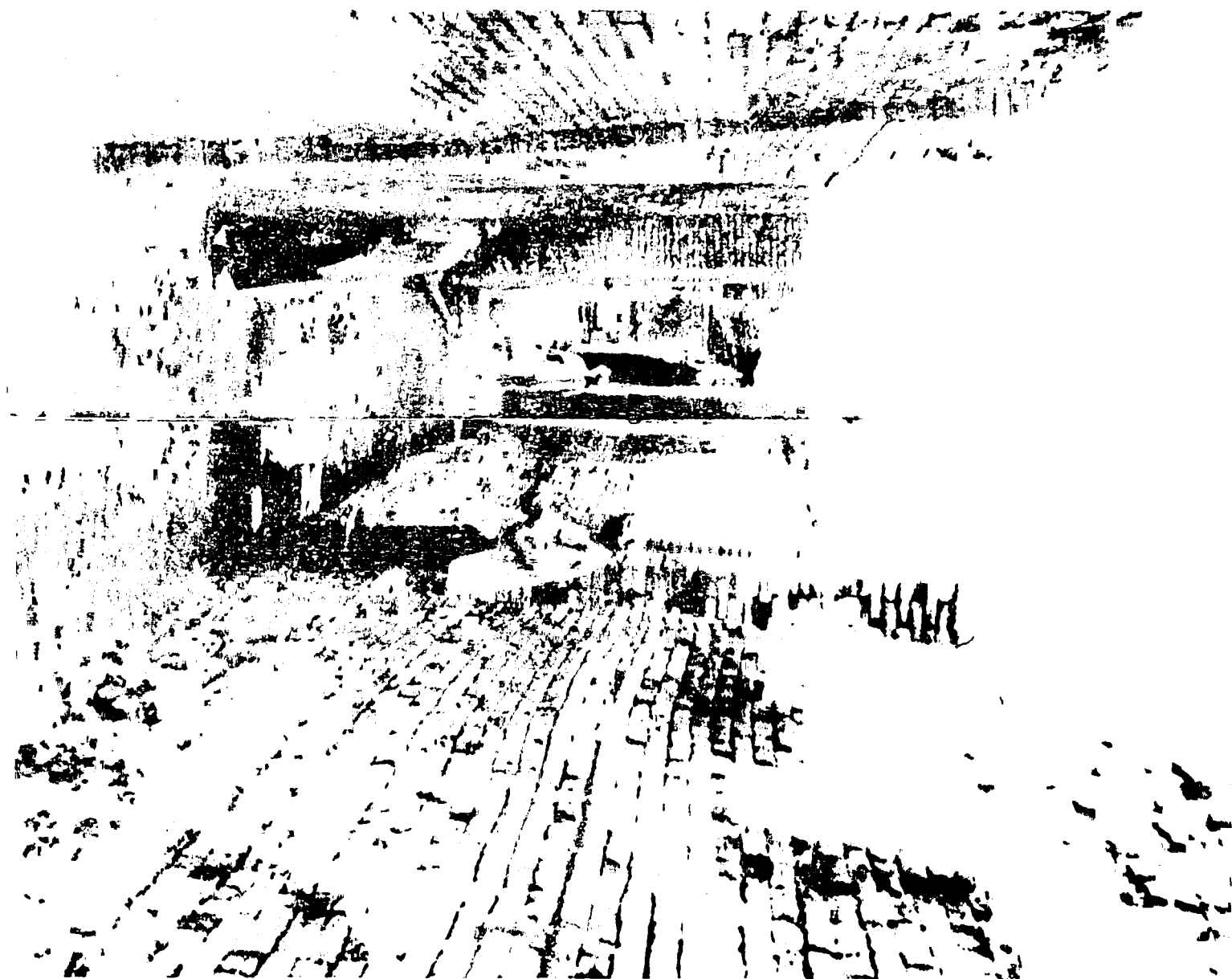
Mijnheer Van der Buis haalde een plattegrond uit zijn zak, waarop de hele stadswijk was afgebeeld. Hij vroeg Saliem te wijzen hoe hij was gelopen.

„Aha,” riep hij. „Het klopt. Inderdaad, dit is een van de best bewaard gebleven huizen van de hele buurt!”

Mijnheer Dara bleek zelfs een tekening te hebben, waarin het huis stond, zoals het er 4000 jaar geleden moet hebben uitgezien.

„Hier was de ingang en daar recht tegenover het hokje voor de portier. Als je dan rechtsaf

*Nauw straatje in Mohenjo-Daro;
er waren ook hele brede straten van bijna 10 meter breed. Onder sommige straten liepen riolen voor regen- en afvalwater, net als bij ons*

sloeg kwam je langs de kamer met de waterput en langs de badkamer.

Liselotte bekeek de plattegrond van Van der Buis nog eens heel goed.

„Eens even kijken of ik het huis nu zelf terug kan vinden,” zei ze. „Ik heb het, het staat in dit vak. Niet moeilijk om te vinden op de kaart, je moet gewoon op de vreemde vorm van het huis letten.

’s Avonds zaten ze bij elkaar en praatten nog wat na over wat ze gezien en beleefd hadden.

„Het is toch wel triest,” zei Bert. „Dat er haast geen planten en bomen meer groeien en er zoveel dieren hier zijn uitgestorven en alles zo droog en kaal is.”

„En dat is op veel plaatsen in Pakistan,” zei Van der Buis.

„Jij bent toch Ranger van het Wereld Natuur Fonds,” merkte Lis op, terwijl ze energiek haar blonde haar naar achteren wipte. „Nou, dan ligt hier voor jou een mooie taak als dierenbeschermers.”

Bert zwaaide met z’n hand: „alsjeblieft geen dierenbeschermers. Lis!” „We strijden voor het behouden en terugbrengen van de natuur op onze hele aarde. En je hebt wel gelijk, dat hier het W.N.F. iets zou kunnen doen.”

Van der Buis legde het uit aan Saliem.

Die dacht een poosje ernstig na en zei toen: „Wij Pakistani vinden het ook triest en het is een heel zware taak voor ons land om het verloren groen terug te krijgen. Wij zullen dat nooit alleen kunnen. Als anderen ons zouden kunnen helpen, dan misschien . . .”

„Ik weet wat,” riep Bert in zijn beste Engels. „Er zijn duizenden Rangers in Nederland, die willen vast helpen. Zodra ik terug ben, zal ik er over spreken met onze Chief-Ranger, die weet er beslist wat op. De taak van de Rangers is immers andere landen, die dat zelf niet goed alleen af kunnen, te helpen in het bewaren en herstellen van de hele natuur, dus én planten én dieren.”

„Alleen . . .” Bert dacht even na. „ . . . de nood in jullie land” en hierbij keek hij Saliem aan. „ . . . is zó groot, dat je voor een goede hulp-actie eigenlijk een groot aantal scholen in Nederland zou moeten vragen om mee te helpen voor het redden van de natuur in Pakistan.”

„Er is sinds kort nu ook een afdeling van het

Wereld Natuur Fonds in Pakistan,” zei Van der Buis. „Ik las in een krant, dat Z.K.H. de Prins der Nederlanden in zijn functie als president van het Wereld Natuur Fonds een bezoek aan die nieuwe afdeling heeft gebracht.”

„Zijn hier ook Rangers?” vroeg Bert.

„Natuurlijk, maar nog niet zo veel als in Nederland.”

Toen Van der Buis dat allemaal vertaald had voor Saliem riep deze enthousiast: „Ik geet mij meteen op als Ranger van Pakistan.”

„Dat is dan een mooie gelegenheid om samen te werken met de schooljeugd van Nederland,” riep Bert en Lis zei: „Als wij terug zijn doe ik ook mee natuurlijk.”

„Wij zullen het allemaal met onze Chieft bespreken,” beloofde Bert.

En zo werd het afgesproken.

Toen ze afscheid namen van Saliem beloofden zij hem nog eens plechtig om in Nederland over Pakistan te gaan vertellen en Saliem gaf ze een stuk papier mee, waarop hij met de prachtige letters van zijn land geschreven had:

ہماری مدد کیجئے! پاکستان کے تباہی یافتہ جانوروں کو محفوظ رکھنے میں

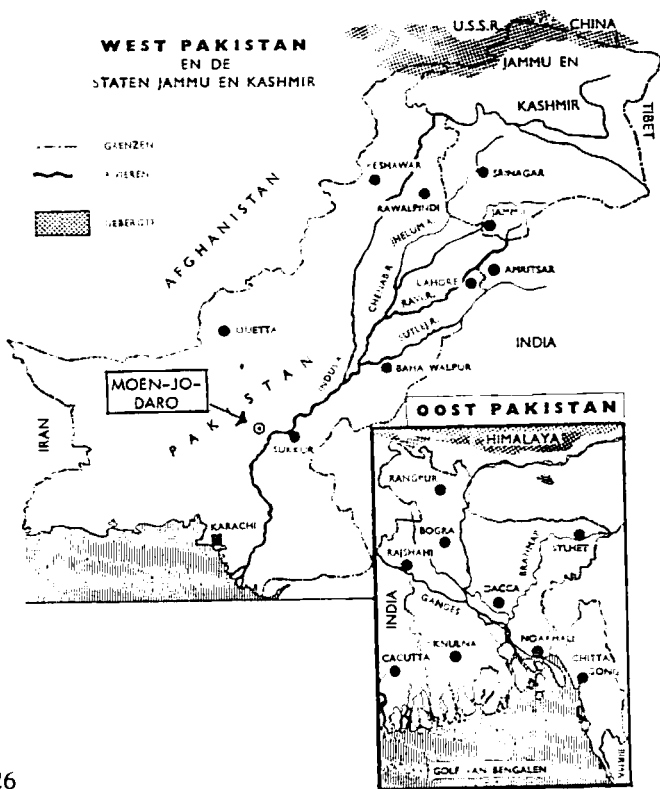
পাকিস্তানের বন জন্তুর প্রাণ রক্ষার জন্য
আমাদের সহায়তা করুন।

Urdu (boven) en Bengali (onder) zijn de twee officiële talen van Pakistan. Urdu wordt geschreven met Arabische letters en Bengali met een alfabet, dat ook al heel oud is en dat eveneens in het oosten van India wordt gebruikt. Urdu schrijft men van rechts naar links en Bengali van links naar rechts.

In het Nederlands staat er:

*Helpt ons, de natuur
van Pakistan redden!*

PAKISTAN. Het land bestaat uit twee delen ('wings' zegt men daar ook wel), West Pakistan, ca. 800.000 km² en Oost Pakistan, ca. 140.000 km². Beide delen liggen ca. 1600 km van elkaar en worden gescheiden door India. Er wonen bijna 100 miljoen mensen. Belangrijke steden: in W. Pak.: Karachi, Lahore, Rawalpindi, Peshawar en Quetta; in O. Pak.: Dacca en Chittagong.

Meer dan 3/4 van het huidige Pakistan is verzand – dood gebied waar niets wil groeien. Grote delen lijden aan verzilting – zout dat uit de grond naar boven komt.

Tot in 1966 ging in Pakistan ieder zijn gang. Er ontstonden catastrofale verliezen. Prachtige wouden verdwenen over grote oppervlakten en de bodem droogde daardoor uit. De fauna werd gedecimeerd – dieren stierven een ellendige dood door ongecontroleerd vangen en schieten (enorme handel in huiden van krokodillen en gevlekte katachtigen), het gebruik van giftig lokaas en sterke chemische bestrijdingsmiddelen.

Miljoenen tamme geiten en dromedarissen zorgden voor grote kaalgevreten gebieden.

Een ieder zal begrijpen dat geen land en geen volk bij zulke aanslagen op de natuur stand kan houden. De honger dringt steeds verder door. In veel landen is dit een probleem waar we dagelijks van horen. Ook in Pakistan.

In dat land met zijn nog jonge ontwikkeling heeft men nu wel begrepen, dat er niet langer ondeskundig mag worden gehandeld met alles wat de natuur voortbrengt. Men steekt ZELF de handen uit de mouwen, maar rekt met hulp uit andere landen.

MET HULP VANUIT NEDERLAND . . .

Eens leefden in die streken de neushoorn en de Indische Antilope (Blackbuck) en in W.Pakistan zijn de Wilde Koe en de Olifant geheel uitgestorven.

In het deltag gebied van de Ganges en de Bramaputra (Jamuna) leven nog 100 tijgers. Die moeten ook gered worden.

Het kan – zeggen biologen en natuurdeskundigen. De fauna in dat gebied is nog rijk – gelukkig! Er zijn nog enkele gebieden in O. en W.Pakistan waar de natuur nog leeft. Stukjes groen in de barre zandwoestenij.

Pak de kans om mee te helpen dit groene leven te behouden.

Het kan – zeggen milieudeskundigen. Zoals het in andere delen van de wereld ook gebeurt kan ook in Pakistan de basis gelegd worden voor een herboren natuur.

Met kleine plantjes die groot worden.

Het kan dus doen we het!

Pakistan weer groen

Ja, het idee van Bert en Saliem om de natuur van Pakistan te helpen, is heel goed uitvoerbaar. Bedenk eens even wat er allemaal gedaan kan worden voor het natuurbehoud in Pakistan als duizenden jongens en meisjes meehelpen. Want er is veel geld nodig voor deze hulpactie: 240.000 gulden.

Wat er gedaan moet worden?

- * Waterpompen aankopen en in verschillende delen van Pakistan in bedrijf brengen
- * Het opbouwen van een reeks van reservaten en natuurparken
- * Hoge afrasteringen rond nog groene landstroken plaatsen
- * Het terugbrengen (transporteren over zeer grote afstanden) van verdwenen diersoorten
- * Het opleiden van bewakingsmanschappen

In het kort op alle mogelijke manieren het evenwicht in de natuur van Pakistan herstellen.

De organisatie van de WORLD WILDLIFE RANGERS (junoren van het Wereld Natuur Fonds, Nederland) gaat Saliem en zijn landgenoten helpen. Op het nippertje kan de natuur van Pakistan worden gered. Volgend jaar is het wellicht te laat.

Alle Rangers, alle scholieren, alle andere Nederlanders kunnen meedoen

Hoe? Dat lees je op de volgende bladzijde.

Olifant

Tijger

Neushoorn

Bidri's

*1000
boeken*

*2000
prijzen*

Het organisatiebureau van de World Wildlife Rangers (juniores van het Wereld Natuur Fonds) heeft voor de actie PAKISTAN WEER GROEN! gebruik gemaakt van de 4000 jaar oude stempels zoals die in het verhaal van Lis. Bert en Saliem een rol spelen. Van vier diervoorstellingen: Olifant, Tijger, Neushoorn en Buffel (wilde koe) werden Bidri's gemaakt.

Bidri's zijn sierhangers (2.5 cm in het vierkant), vervaardigd van zwaar verzilverd nieuw zilver en zwart geïoniseerd. Er zit een oogje aan om ze op te hangen. Van de vier verschillende Bidri's kan men een originele halsversiering maken door de hangers aan een kettinkje te laten bevestigen. Ook als bedeltjes zullen Bidri's een welkom geschenk zijn.

De verkoopprijs bedraagt f 2.50 per stuk.

Tim Maran, een schrijver van spannende jeugdboeken, schrijft een verhaal dat speelt in de jungle van Afrika: De Wildwachter. Van dit speciaal voor deze actie geschreven boek, dat een lijst van in gevaar verkerende Afrikaanse dieren bevat en fraai is geïllustreerd, worden 1000 exemplaren beschikbaar gesteld voor die jongens en meisjes die bij de verkoop van de Bidri's bijzonder hun best doen.

(De Wildwachter, uitgave Bigot en van Rossum).

Ieder die een of meer Bidri's koopt, kan meedoen aan een leuke wedstrijd waarvoor 2000 prijzen beschikbaar worden gesteld, zoals originele kunstartikelen uit Pakistan (manchetknopen uit Mohenjo Daro, briefopeners, wandplaten van riet gemaakt) op linnen gedrukte wandkalenders, etc. De wedstrijdvoorwaarden zitten verpakt bij de Bidri's.

Je helpt Pakistan door met overtuiging te verkopen en erbij te vertellen dat het behouden van de natuur een plicht is van alle mensen waarbij taal of grens geen belemmering mag zijn.

Bijzonderheden over de puzzels in dit verhaal. Er zijn twee opgaven:

- I Er worden in dit boekje verschillende dieren genoemd. Tel hoeveel dieren dat zijn. Elk dier telt mee, ook al wordt dezelfde vaker genoemd.
- II Op pagina 16 en 17 staat een plattegrond. Zoek naar het huis van biz. 20. Kijk in welk vak het staat, b.v. B 4.

Vul het juiste aantal van opgave I en het juiste vak van opgave II in op de antwoordkaart achterin dit boekje.

100 spannende boeken als prijzen!

Op dezelfde kaart kun je meteen de Bidri's bestellen. Op de foto's (op pag. 30) zie je dat deze sierhangers gemaakt zijn naar voorbeelden van dieren uit Pakistan. Die Bidri's moet je verkopen voor f 2.50 p. stuk, aan iedereen die er een, of beter een paar wil hebben. Hoe meer hoe beter.

Frankeren
met 20 ct.

Aan hoofdkwartier

Wildlife Rangers

PAKISTAN WEER GROEN

Postbus 7000

AMSTERDAM - 9

Vul ook hierin je naam en adres in (druk links a.u.b.)
Geef tevens naam van de Bidri's

PAKISTAN WEER GROEN - POSTBUS 7000 - AMSTERDAM

100